
Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: İstanbul*, 1cilt 1. Kitap ve 2. Kitap, Yapı Kredi Yayınları İstanbul, 1. Baskı 2003, 6. Baskı 2011.

Söze Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Eski Türk Edebiyatı ana bilim dalı başkanı Prof. Dr. Metin Akar'ın vaktiyle Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı'nda yer almış "**Bizi Yanıltanlar: 1. Katipler**" başlıklı kısa bir yazısının girişiyile başlamak istiyorum.

Bizleri, yani Türkoloji'yle uğraşanları hükümlerinde yanıltan birtakım insanlar var. Bunların başında metotsuz edebiyat tarihçiliği yapanlar, onların verdiği bilgilere hiçbir eleştiri yapmadan tâbi olan ve hükümlerini bu zevatın verdiği yanlış tarihler üzerine kuran dilciler, metinleri yanlış okuyan araştırmacılar, tashihsiz kitap basanlar ve orijinal metinlerle sorumsuzca oynayan bilgili veya bilgisiz kâtipler gelmektedir. Bu zümrelerin her biri ayrı ayrı ele alınıp, bizleri hangi alanlarda ve ne derecede yanılttıkları ortaya konulup, bilim hayatına yeni ayak basan genç araştırmacıların dikkatleri çarpıcı şekilde çekilmeli, doğru yollar gösterilmelidir. Aksi takdirde yanlışlıklar yeni yanlışlıkları doğuracak, cehalet katmerli hâle gelecektir.

Bizi yanıltanların en tehlikelileri galiba kâtipler zümresidir. Kâtiplerin açtığı zararı ruhunun derinliklerinde hisseden Fuzûlî'nin "[kalem olsun eli ol] kâtib-i bed-tahrîr"lerden nasıl acı acı şikâyet ettiğini bilmeyenimiz kalmadı. Su Kasidesi Şerhi adlı kitabımızı yazarken 20. beyitte bir "nun"un eksik olduğunu tahmin etmiş ve üç aylık bir taramadan sonra aradığımızı bulmuş ve Fuzûlî'nin meşhur kıt'asındaki endişelerinde ne kadar haklı olduğuna "ayne'l-yakîn" şahit olmuştuk. Merhum Fuzûlî daha beterlerine rastlamamış olacak ki kâtiplerin sadece harf ve nokta unutan ve ekleyenlerinden yakınmaktadır. Acaba metni istediği şekle sokan, istediği kelimeyi çıkarp istediği kelimeyi ekleyen, mısrada kelimelerin yerlerini değiştiren,

dili, vezni ve anlamı büsbütün bozan kâtiplere rastlasaydı neler söyler, neler yazardı?(Akar, 1998, 7-9)

Öncelikle Evliya Çelebi'nin ilmî neşirlerinin tanıtımı ve tenkitinin yapılması yerine ilmî açıdan bir kıymeti haiz olmayan sadeleş[tiril]miş nüshalarının öncelikli olarak tarafımızca ele alınmasının sebebinin mutlaka açıklanması gerekmektedir. Zira ağırlıklı olarak bu neviden kitapların hedef kitlesi geniş halk kesimleridir. Çoğunluğunun bu kapsamda ele alınabileceğini varsaydığımız okuyucu zümresinin arasına zaman zaman tembellik saikiyle bilim insanları da karışabilmektedir. Artık yapılan ilmî araştırmalarda, tezlerde Seyahatnamenin yazmasının veya YKY çeviri yazı nüshasının kullanılmayarak bunun yerine Günümüz Türkçesiyle yapılmış sadeleştirilmiş metnin tercih edildiğini gözlemlemekteyiz. Bu eksik tutumu benimseyen genç akademisyenlerin son zamanlarda sayısı hızla artmaktadır.¹ Artık ilmî neşirlerde Seyahatnamenin çeviri yazı nüshasını kullanmaktan imtina ederek bunun yerine Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi seyahatnamesini kullanmayı tercih edenler hızla çoğalmaktadır. Bunun çeşitli sebepleri ileri sürülebilir. Bunlar arasında çeviri yazının dilinin ağır olması ve Arapça-Farsça kelime ve ibarelerin yanı sıra Osmanlı Türkçesi tumturaklı tamlamaların, mahalli ağızlar ve şivelerin çokluğu gibi metni anlamayı zorlaştıran hususlar sıralanabilir. Akademisyenleri Seyahatname bağlamında bu çalışmaya çeken amillerin başında ilgili yayının iç kapağında yer alan "Topkapı Sarayı Kütüphanesi, 304 Numaralı Yazmadan" ibaresidir. Yazma eserden sadeleştirme yapıldığının bir işareti olarak kitap içinde varak numaraları da yer almaktadır. Fakat bu varak

¹ Bunun doğru olmadığına YKY neşirinden yapılmış mevcut olan Arap harfli ilk sekiz cildin ve latin harfli IX-X ciltlerin kullanımının sakıncaları üzerine konunun uzmanları gerekli uyarıları yapmışlardır. Bunlardan *Evliya Çelebi'nin Manisa'ya Dair verdiği bilgilerin Değeri* isimli bir sunum ve makale kaleme kalan Prof. Dr. Feridun Emecen usulü ortaya koyarak şunları söylemektedir: "... İlgili bilgilerin değerlendirilmesi yapılırken eserin yazma nüshaları da nazarı dikkate alınarak neşredilen metnin eksikleri kapatılmaya çalışılmıştır. Hatta bu cilde ait görebildiğimiz yazma nüshalar da birbirlerine tatbik edilerek, istisna hatası sonucu, veya yanlış anlama ile kaydedilen ve Evliya Çelebi'ye mal edemeyeceğimiz kısımların mümkün mertebe tespiti yapılmış, böylece elde edilen metnin diğer kaynaklarla mukayesesine girilmiştir." Türklük Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 1989, 215-216. Ayrıca sonuç bölümündeki şu uyarının sadeleştirilmiş nüshayı kullanan akademisyenlerin kulağına küpe olmasını diliyorum. "Ancak bu kadar cezbedici üslupla kaleme alınmış olan Seyahatname'deki bilgi yığınının bir tenkid ve tetkike tabi tutulması, dikkatle kullanılması gerektiği, bu çalışma ile bir kere daha ortay konmuştur. Dolayısıyla diğer bölgeler ve şehirler üzerinde yapılacak çalışmalarda Evliya Çelebi'nin verdiği malumata körü körüne itimat edilemeyeceği ve bunların ihtiyatla kullanılmasının hele basılan nüshaların mutlaka yazmaları ile karşılaştırılmasının lüzumlu olduğu ve nihayet acilen ilmî bir neşirinin yapılması gerektiği belirtilmelidir". (age, 223) Feridun hocamızın son cümlesindeki temenni ettiği neşir nihayet YKY tarafından 1996-2008 yılları arasında gerçekleşmiştir. Biz de artık yazma nüshanın kaynak olarak kullanılmasından feragat ederek genç araştırmacıların sadeleştirilmiş baskılardan hazer edip YKY çeviri yazılı metni kullanırlarsa doğru hareket etmiş olacaklarına kaniyiz..

numaralarının bahsedilen yazma nüshadan değil Seyahatnamenin çeviri yazı nüshasından aktarıldığı da ortadadır. Şayet sadeleştirme çalışması YKY ilmi neşri öncesi ve başka bir heyet tarafından hazırlanmış olsaydı bu konuda böyle bir iddiada bulunmak havada kalırdı.

Hâlbuki elimizdeki Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesini hazırlayanlar arasında bulunan merhum Yücel Dağlı ki, 1996 yılında Orhan Şaik Gökyay'ın Evliya Çelebi Seyahatnamesinin birinci cildinin neşrinde hizmetleri geçmiş ve yüksek lisans tezi olarak hazırladığı Seyahatnamenin birinci cildinin indeksini metne eklettiren bir isimdir. Orhan Şaik Gökyay hocanın vefatından sonra yeniden alevlenen yayımlanma çabaları sırasında Yücel Dağlı'nın en yakın arkadaşı B.O.A.'da çalışan Seyit Ali Kahraman destek olarak neşre katılmıştır. Seyahatnamenin neşrine önce dışarıdan katkı sağlayan Robert Dankoff VII-X ciltler arasında doğrudan katkı sağlamıştır. 2006 yılında yenilenen I. cildin yeni baskısında bu iki ismin yanında Robert Dankoff'un ismi de eklenmiştir. Bu baskının yeniden neşrinin nedenleri olarak O.Ş.G. neşrindeki eksiklikler, hatalı okumalar ve atlamaların tashihihinin gerektiği ileri sürülerek Seyahatnamenin birinci cildi 2006 yılında büyük çaplı bir restorasyondan geçirilerek yeniden yayınlanmıştır. Elimizdeki Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi isimli sadeleştirilmiş eser ise %90 O.Ş.G. nüshası esas alınarak hazırlanmıştır. Karşılaştırma tablosunda göstereceğimiz veçhile çoğunlukla okuma farklılıkları, eklemeleri ve buna benzer eksiklikleri bünyesinde barındırmaktadır. Burada şunu belirtmek gerekirse O.Ş.G. nüshasındaki atlamaların ve çıkarmaların burada tamamlanma çabalarını da gözden uzak tutmak doğru olmaz. **Burada bana göre sorun 2003 yılında yayınlanan bu sadeleştirmenin 2006 yılındaki YKY yayınları tarafından yeniden neşrolunan çeviri yazısındaki farklılıkları ve düzeltmeleri niçin muhtevi olmadığıdır.** Eğer O.Ş.G. baskısındaki çeviri yazı kusurlu değilse niçin Seyahatnamenin I. cildinin yeniden yayınlanmasına lüzum duyulmuştur. Şayet ilk cildin yeni baskısına gerek varsa 2003 baskısının noktasına virgülüne dokunmaksızın 2011 yılında 6. Baskı adıyla yeniden tab'ının bir izahı gerekmektedir. Bu konudaki soru sorma hakkımızı saklı tutmakla birlikte Evliyalogların buradaki en büyük kaygısı sadeleştirme metinlerinin kolaylığıyla ilmi neşirlerde kullanılmasıdır. Her ne kadar çeviri yazıyla mutabık görünse de sadeleştirilmiş bir eserin böyle metinlerde kullanılmasının yanlılcılığı ortadadır. Bu içinden çıkılmaz ve çapraşık durumun yol açtığı kafa karışıklığını irdelemek gerekmektedir.

Özellikle yüksek lisans ve doktora yapan genç araştırmacıların yazma nüshadan sadeleştirme lafzından hareketle Seyahatname metninin Topkapı Sarayı Kütüphanesi, 304 Numara'da yer alan Arap harfli Yazması veya onun elimizdeki en iyi neşri kabul edebileceğimiz YKY çeviri yazı nüshasını dikkate almadıklarını görmekteyiz. Artık yazma ve çeviri yazıya gereksinim kalmadığı gibi bir zehaba kapılmaları bizleri dehşete düşürmektedir. Örnekleri çok olmakla birlikte biz burada sadece birisinden bahsetmeyi yeterli görüyoruz. 2006 yılında Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne bağlı olarak Filiz Erduran tarafından yapılan "*Evliya Çelebi Seyahatnamesine Göre İstanbul'da Esnaf, Zanaat ve Ticaret*" Yüksek Lisans tezinin bibliyografyasında her ne kadar Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, 1. Cilt, Topkapı Sarayı Bağdat 304 Yazmasının Transkripsiyonu – Dizini, 1. Kitap, Hazırlayan: Orhan Saik Gökyay, Yapı Kredi yay., İstanbul 1996 adı geçse de alıntılarının tamamı sadeleştirilmiş metindedir. Veleve ki Gökyay nüshasını da esas alsaydı pek çok hatayı içinde barındıracaktı. Bu durumda en azından yazma esere gitme zorunluluğu vardı. Zira bu kabul edilmiş tezi eksiksiz gören başkaları da buradaki hatalı okumaları ve yanlışları sürdürecektir.

Fakat burada konuyu sadeleştirme mevzuuna getirecek olursak aklımıza şu gelmektedir. Sadeleştirmeler asıl nüshanın yerini tutabilir mi? Elimizdeki sadeleştirilmiş nüshaya ne kadar güvenebiliriz? Hele bu Evliya Çelebi seyahatnamesi gibi çetrefilli Eski Türk Edebiyatı sahasında kâblenüma mesabesinde hocalarımızın onca yıl neşrine teşebbüsten bile bile uzak kaldıkları bir eserde durum daha da ciddiyet kazanmaktadır. Evliya Çelebi seyahatnamesinin referans olarak ele alındığı kitap ve makalelerin son zamanlarda hızla çoğalması ve artması sevindirici olmakla birlikte nitelik ve konuların ana hatlarıyla ele alınışına da dikkat etmek gerekmektedir. Özellikle söylenilen eksende hazırlanan kitap veya makalenin sonunda ulaşılabilecek hüküm ve değerlendirmelerde afaki sonuçlara ulaşmaktan kaçınmak gerekir. Zira Seyahatname gibi devasa bir eserin herhangi bir cildinden veya sayfalarından yapılacak alıntılarının veya çıkarılacak hükümlerin yazılı hale getirilmesinden önce esere bütüncül olarak yaklaşarak tamamına nüfuz etmek gerekmektedir. Yani eserin tamamını iyi bir şekilde taramak ve mümkünse okumak, bununla da yetinmeyerek hedef metnin doğru anlaşılmasını temin maksadıyla ciddi bir literatür araştırması gerekmektedir. Doğrudan araştırma konusuyla alakalı olmasa da Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi üzerine sadece ülkemizde değil dünyanın değişik yerlerinde pek çok araştırmacı farklı dillerde yayımlar yapmış ve yapmaktadır. Bütün bu çalışmaların göz ardı edilmesiyse yapılacak çalışmalar eksik ve kusurlu olmaktan kurtulamayacaktır.

Bugüne kadar çalışmaların önündeki en büyük handikap neredeyse 2000’li yılların sonlarına kadar elde doğru dürüst bir matbu nüshanın bulunmamasıydı. Gerçekten araştırmacıların her zaman orijinal kaynağa ulaşamamasının yanı sıra zorluğu artıran en büyük etken de denilebilirdi. Bugün bazı eksikliklerine, küçük çaplı da olsa okuma farklılıklarına rağmen elimizde matbu bir çeviri yazı bulunmaktadır. Adı geçen çalışmanın içindekiler ve indeks bölümlerinin de oluşu araştırmacıların işini oldukça kolaylaştırmaktadır. Yayın çabalarının detayları burada konumuz dışı olmakla birlikte bu sancılı sürecin neredeyse son çeyrekte 70’li yıllara kadar dayandığını Seyahatnamenin neşri konusunda unutulmayacak isim olan merhum İ. Günday Kayaoğlu’nun anısına hazırlanan kitaptan öğrenmekteyiz. Sinan Genim’in yazısında:

“...Rahmetli Orhan Şaik Gökyay Hoca’mın arzusunu hayata geçirmeye çalışıyorduk. Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nin tüm yazma nüshalarını gözden geçirerek, günümüz Türkçesi ile tam takım halinde yayınlamak için çalışıyorduk. Orhan Şaik Hoca ile arkadaş olmuştuk. Her ne kadar o bizi arkadaş gibi görüyorsa da, o bizim dâima hocamızdı. Aramızdaki yaş farkım hiç gözetmez, bizi akranı yerine koyar, sorar, araştırmamızı isterdi. Orhan Şaik Hoca ile tanışıklığım 1972 yılında, Topkapı Sarayı Müzesi Koruma Derneği Yönetim Kurulu’nda başladı. Bir süre sonra Günday da arkadaşlığımı öğrenmiş, birlikte çalışın demmişti. Biz de çalıştık, bu iş için Türk Kültürüne Hizmet Vakfı’ndan 1987’de 1.500.000.-TL yardım aldık ve projeyi başlattık. Bugün Yapı Kredi Yayınevi tarafından yayınlanmakta olan ve Hoca’mın göremediği Evliya Çelebi macerası işte böyle başlamıştı. Günday’ın ve sevgili dostlarının unutulmaz gayretleri ile sonuçlandı.”

Diyerek durumu özetler. (Kayaoğlu Hatıra Kitabı 2005, 96)

1814 yılında Joseph Hammer’le başlayan Seyahatnamenin yayın serüveni 2008 yılında YKY yayınları tarafından yayınlanan 10. cildiyle tamamlanmıştır. Fakat YKY’nin Seyahatname yayım sürecine katkıda bulunanların isimlerini merhum Yücel Dağlı şöyle zikretmektedir.

“Evliya Çelebi Seyahatname çalışmaları çekirdek ekibini oluşturan **Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman ve Robert Dankoff’un yanı sıra, Evangelia Balta, Halil İnalıcık, İbrahim Sezgin, İskender Pala, İsrail Dağlı, Mehmet Rifat, Muhittin Eren, Mustafa Çiçekler, Mustafa Genç, Mustafa Kaçalin, Nejat Göyünç, Nuri Yüce, Osman F. Sertkaya, Sabri Koz, Şinasi Tekin,**

Zekeriya Kurşun ve adını sayamadığımız nice kıymetli insanın katkı ve destekleriyle gerçekleştirildi. Proje yöneticiliğini yaptığı Seyahatname'nin 10 cildinin yayın hazırlığını tamamlatan Gündâğ Kayaoğlu 7 cildin basıldığını görebildi.” (Kayaoğlu Hatıra Kitabı 2005, 83)

Aslında bu listenin kabarık olmasının yegâne sebebi gerçek ilim adamı hassasiyetine sahip Yücel Dağlı'nın titizliğinde gizlidir. Onun bu tutumunu Kemâl'üş-şuâra: Son şairler adlı eserine kayıt düşmek için müellifi İbnülemin Mahmud Kemal İnal'in tanınmış tanınmamış şairlerden ve yakınlarından bilgi toplama uğraşısıyla karşılaştırabiliriz. Bu amansız takipten bunaların halini ve bu cadı avı sürecini Ahmed Hamdi Tanpınar “Sormagir mahallesi” kavramıyla özdeşleştirmiştir.² Yücel Dağlı'nın ve Robert Dankoff'un iki taraflı olarak Evliya Çelebi'nin gezdiği coğrafyalardaki Türkolog, tarihçi ve ilim adamlarından bazen metinde geçen müşkül ve anlaşılması zor bir yeri doğru anlamak ve aktarmak için yeni bir bilgi bazen de bilgi sağlaması için uğraşı verdiklerine, Almanya'da doktora çalışmalarım sırasında tanık olduğumu ifade etmeliyim.

Şimdi buradan itibaren 2006 yılında neşir olunan çeviri yazı ve 2003 yılında yapılp 2011 yılına kadar bir kelimesi bile değişmeden VI. Baskısı yapılan sadeleştirme arasındaki bulduğumuz farklı okumalardan örnekler vereceğiz.

Önce her iki baskının arasındaki en önemli bir farka değinmeden geçmek istemiyorum. 2003 baskısında Giriş yazısında yer alan iki paragraftan birisi tamamen çıkarılarak diğeri de kuşa çevrilerek 2011'de yapılan VI. Baskıya alınmıştır. Çıkarılan metin:

Bu yayını hazırlarken elimizden düşürmediğimiz kıymetli eserini bize bırakan hocamız Orhan Şaik Gökyay'ı rahmetle anıyoruz. Eserin anlaşılır olması için birçok esere ve konunun uzmanlarına ulaşıldı. Bu hocalarımıza şükranlarımızı sunuyoruz. Böylesi zor bir işi yaparken gözümüzden kaçan hatalarımızı hoş gören okurlarımızın affına sığıyoruz.

Eserin titiz bir biçimde redaksiyonunu yapan ve fikirleriyle yardımcı olan Orhan Duru'ya, yayımlanması için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Yapı Kredi Yayınları yöneticilerinden R. Ömer Kükner, Enis Batur, Hikmet

² İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Hoş Sada, İstanbul, 1958, LII,

Konuralp, Aslıhan Dinç ve Ayfer Tunç'a editörlerinden M. Sabri Koz ve Ekrem Işın'a teşekkürlerimizi sunarız.(2003)

Yukarıdaki italik olarak gösterdiğimiz kısımlar tasarruf edilerek 2011 baskısında bu son paragraftaki değişiklik şöyledir.

Eserin yayımlanması için hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan Yapı Kredi Yayınları çalışanlarına özellikle yayın koordinatörü Aslıhan Dinç'e teşekkürlerimizi sunarız (2011).

Her iki baskı arasındaki bizim görebildiğimiz farklı bölüm bu iki paragrafın kısaltılması ve değiştirilmesinden ibarettir. Buradaki nedenine müdrik olmadığımız bu tasarruftan akla şu sorular geliyor, ilk baskıda yardım edenler arasında ismi geçen bazı isimlerin sonradan yapılan bir araştırma sonucunda gerçekten yardım etmedikleri ve isimlerinin bol keseden yazdırılmış oldukları zehabına mı kapılmamız lazım? Veya Aslıhan Dinç Hanım'ın her iki baskıda da katkısının aslan payı olduğu halde ilk baskılarda apaçık hakkının yenildiğini ve haksızlık yapıldığının anlaşılması ve bunun sonucunda yeni baskıda bütün teşekkürün kendisine hasredilerek bu utançtan kurtulabilme çabası olarak mı algılamamız gerekiyor? Bu haksızlığın giderilmesine ve Aslıhan Hanım'a vurgu yapıp isiminin altının açıkça çizilmesine çok sevinmekle birlikte katkılarının mini boyutta kaldığı zahir olan zevattan şahsen tanıdığımız, saygı ve hürmet duyduğumuz ve yazılarını okumakla bahtiyar olduğumuz kalem erbabının da YKY çalışanları başlığında toplanarak kuru teşekkürle iktifasını da yadırgadık. Olası bir haksızlık ihtimalini der-hatır ederek dilhûn olduk.

Sadeleştirme konusundan bağımsız olarak Evliya Çelebi Seyahatnamesini kaynak olarak kullanmak durumunda olan ilim adamları ve akademisyenlerin Evliya Çelebi ve Seyahatnamesini kullanımında karşılaşılabilecek güçlükleri aşabilmeleri için acizane teklif ve önerilerimi şöylece sıralıyorum:

- İlk olarak ne çalışacak olursak olalım metnin bütününe okumak veya hiç olmazsa iyice gözden geçirmek

-Evliya Çelebi'nin kişisel dünyasının, eserini meydana getirirken ona yardımcı olan sözlü ve yazılı kaynakların neler olabileceğinin doğru bir tespiti, vaktiyle Meşküre Eren'in hazırlanmış olduğu I. cilt üzerine yapı-

lan çalışmanın genişletilerek diğer ciltleri de içine alacak bir biçimde genişletilmesi

- Seyahatnamenin dili ve edebi üslubundaki Evliya Çelebi'ye ait hususi tadın ve ayrıcalıkların çok iyi bilinmesinin gerekliliğinin bir icabı olarak araştırılan konu hakkında yazılmış başta tezler olmak üzere kitap ve konu hakkında dergilerde çıkan perakende makalelerin yanı sıra sempozyum bildirilerinin iyice gözden geçirilmesi

- Seyahatname metni içinde geçen tarihi bilgilerin mutlaka diğer güvenilir kaynaklarla karşılaştırıldıktan sonra metne derci.

- Seyahatnamede geçen ayet, hadis, fıkha dair hükümler başta olmak üzere İslam peygamberinin hayatı ve dönemi hakkındaki verilerin güvenilirliği noktasında tahkikine duyulan ihtiyaç

- Fütüvvet mecmuaları ve menakıpname nev'inden eserlerin ilgili bölümleriyle çapraz okumalar yapılması

- Seyahatname hakkında I. ciltte bahsi geçen lonca teşkilatlarına ait bilginin kaynağı ve karşılaştırılması lüzumu

- İlmî araştırmalarda mutlaka yazma nüshanın kullanılması

- Eserinin son okumasının yapıldığı bilinmekle beraber yetmiş yaşının üzerindeki bir insanın o günün şartlarına göre özellikle boş bırakılan yerleri, hafızaya güvenilerek ertelenen ifadeleri istemese de atlayabileceği veya gözden kaçırılabilceğini derhatırda tutmak

- Evliya Çelebi'nin gezdiği, gördüğü şehirlerde kullanılan o yöreye has kelime ve tanımlamalar ve ağızları örnek kabilinden eserine almasından dolayı imlası aynı fakat manası farklı kelime ve kavramların tespitinde dikkatli olunarak ihtiyaç halinde sahanın uzmanı kişilere danışılması

-Türkçe dışındaki dillere dair verdiği örneklerin o dilin hususiyetlerine vakıf birisinden yardım alarak çözümlenme.

- Evliya Çelebi'nin samimi bir Müslüman oluşu ve dindarlığının yanı sıra XVII. yüzyıl Osmanlı dünyasında İslam şeriatının hâkim olduğu unutulmamalıdır.

Burada yeri gelmişken YKY yayınlarından çıkmış başka bir çalışmanın konu bağlamında üzerinde durmak istiyorum. Müstakil bir yazı yazmanın zait olacağı düşüncesiyle burada kısaca ele almak istiyorum.

Doğan Kardeş / Seyahatnâme'den Seçmeler - haz.: S. A. Kahraman (2010)

Her ne kadar çalışmanın girişinde” *Günümüz Türkçesiyle Evlıya Çelebi Seyahatnamesi serisine başladıktan sonra bu seçmeler kitabına arkadaşım Yücel Dağlı ile niyetlenmiştik. Ancak 12 Ağustos 2009 tarihinde kendisinin vefatı sebebiyle kitabı hazırlayıp yayımlayamadık. Nihayet bu kitabı hazırlayarak hem bu niyetimizi gerçekleştirmiş, hem de kendisini rahmetle anmaya vesile olan bu eseri okuyucuların eline ulaştırma imkânı yakalamış oluyoruz*” (S.A. Kahraman 2010, 12) diye başlamakla birlikte kitap sadece Seyit Ali Kahraman bey adına yayınlanmıştır. Kitaptaki künye kaydına göre 8 Mayıs 2010’da hazır hale geldiği söylenen çalışma Yücel Dağlı’nın vefatından 7-8 ay sonra baskıya verilmiştir. Yani kitap yukarıdaki ifadeden anlaşıldığı kadarıyla Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı’nın ortak kaleme aldıkları bir çalışmadır. Buradaki ilginç olan durum yazarın ortak eserimiz diye lanse ettiği çalışmayı YKY’nin anlaşılmasız bir şekilde tek yazara dönüştürmesidir. Aziz dostunun hatırasına ve birlikte kaleme aldıkları eseri incelediğimizde hem italik hem eğik olarak ayırttığımız içindekilere bakılınca eserin dörtte üçünün vefat öncesi neşri tamamlanan Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi isimli çalışmadan alıntılanarak oluştuğunu görüyoruz. Sadece giriş cümlesi kabilinden bir iki ufak kalem oynatılması ve üç beş Arapça, Farsça kelimenin parantez içinde anlamı verildiğini unutmadan eklememiz lazımdır. Seyit Ali Kahraman’ın girişteki ifadesinden eserin tamamının yani ilk dört cilt dışındaki bölümler de dahil bütün bölümlerinin merhum Y. Dağlı’yla birlikte hazırlanmış olabileceği de anlaşılabilir. Bu konudaki ihmalin ve kusurun merhum G. Kayaoğlu’ndan sonra göreve gelen yeni baskıdaki proje sorumlusunun dikkatsizliğinden kaynaklanmış olabileceği hatıra gelmekle birlikte mürettip hatası da olabilme ihtimalini gözden irak tutmamak lazımdır.

Doğan Kardeş / Seyahatnâme'den Seçmeler - haz.: S. A. Kahraman (2010)

Birkaç Söz 8 9

Seyahat Etnemin, Şehirleri ve Ülkeleri Dolaşmanın sebebi 15

İpek Yurdu, Büyük Şehir, Devletlerin Taht Merkezi, Eski Osmanlı Başkenti Bursa Kalesi 22

Babasının Evliya Çelebi'ye Nasihati 41

İstanbul'un Fethi 44

Bu Hakirin Harem-i Hassa Saraya girip Gazi Murad Han'a kapılanmamızı ve Huzurlarında Ettiğimiz Şaka yollu Sözleri bildirir 50

Şaka 64

İstanbul Toprağının Dört Tarafında Padişahlara mahsus Ne kadar İrem Bağlarına benzer Has Bahçeler Varsa onların isimlerini bildirir 66

İstanbul'un dört tarafındaki Mesire ve Dinlenme yerlerini bildirir 68

Dayanıklı Hisar, Sağlam Ankara Kalesi, ibret verici Bakımlı Engürü Surunun anlatılması 76

Kar-Tipi « 86 /

Varvar Ali Paşa'nın Sonu 92

Kayserlerin Taht Yeri, Büyük Şehir ve Eski Yapı Kayseri

Kalesi • 96

Karaman Eyaleti, İman Şehri, Selçukluların, Sultan Alâeddin'in Saltanat Merkezi Konya Kalesi 108.

İp Cambazları • 115

Kara Haydaroğlu'nun Yakalanıp İstanbul'a Getirilmesi • 119

Eski Taht Merkezi Sivas Kalesi • 125 Büyük Şehir, Eski Mamur Kale, Lezgi Vilâyeti,

Trabzon Beldesi 131

Celâl Yurdu, İkbâl Vilâyeti, Dayanıklı Kale, Sağlam Set

Erzurum Şehri • 138

Dağlar • 144

Üsküdar Mesire Yerleri • 146

Dedikoducu, Yerici, Huysuz Tiryakilerin Boş Sözleri ve

Saçma Sapan Davranışları 149

*Amalika Kavmi Vilâyeti, İrem Bağları Şehri, Yani Arpa Yurdu, Tokat Kalesi
154*

Taklitçi Oyuncuları Bildirir 162

*İstanbul, Eyüp, Galata ve Üsküdar'da Bulunan ve Güzel Şehrin Yüz Akı Olan
Eski Sultanların Hamamlarını; Suyuyla, Havasıyla ve Sanatlı Tarihleri 169*

Bardaklı Baba Hikâyesi • 176

Tosya, Bolu ve Dörtdivan Türklerinin Lehçeleri 181

*İki Deniz ve İki Sed Sahibi İskender-i Zülkarneyn Tahtgâhı, Şah Bedlisin
Kölesinin Yapısı, Yani İskender-i Bitlis Kalesi 184*

Gülünç Bir Hikâye 193

Hamid Şehri, Yani Kara Âmid Kalesi, Süslü Belde Diyarbakır 196

Nehirler 207

İstanbul'u Eğlendirenler, Oyuncular, Çalıcılar, Güldürücüler Esnaftı 209

*Ulu Şehir, Büyük Sur, Hastalıkları gideren, Rahatlık veren, yani ikinci Taht
Merkezi, Güzel belde, Eski Kale Edirne 214*

*Germiyan Vilâyeti ve Yiğitler Yurdu, Cevher Yüzük ve Sağlam Sur, Anado-
lu Tahtı Kütahya Kalesi 240*

Bulutsuz Yağmur 247

Van Kalesi Asker Alayı 251

Bend-i Mâhî [Balık Bendi] Nehri 257

Harap Ahlat Şehrinde Osmanoğlu Sultanların Atalarını Ziyaret Yerleri 259

Paşa Sofrası • 264

Neft Yağı (Petrol) 268

Evlîyâ'nın Denize düşmesi 272

Rumeli'nin Eski Taht Merkezi, Büyük Güzel Belde, Rumeli Gazilerinin Ocağı Sofya 280

Atina'nın Mecnun Dağındaki Şifalı Otlar ve Bitkiler 296

Makedone Vilâyeti, Güzel belde Filibe Şehrinin İmaretleri 299

Bosnasaray Şehri 303

İbret Verici Su Değirmeni 312

İbret Verici Mostar Köprüsü 315

Budin ve Kızıl elma 318

Kanije Kalesi 321

Belgrad Kalesi 324

Şamos Nehri Kenarında Esir Katliamı 337

Beç Kalesi

Beç'te Bedesten çarşı Pazarı 339

Tatar Han Oğlunun Alayla Geçışı 349

Büyük Şehir, Eski Taht Merkezi Seçkin Kırım Şehri Yani Gaziler Ocağı, Giray Yurdu Bahçesaray • 359

Kırım, Karasu Şehrinin Bedesten ve Çarşısı 374

Kar Kurdu (Âb-ı Zülâl) 376

Eski Belde, Büyük Dağıstan Şehri Yani Dadyan Irak'ı Beldesi 378

Tebriz • 381

Haleb Şehri « 390

Mısır'daki Sultan Kalavan Şifa Yurdu 399

Sonuç Yerine

Yukarıda ele aldığımız çalışma ile ilgili olarak şunları da ilave etmek istiyorum. Her iki çalışmada da Türk Kültürüne hizmet eden Yapı Kredi Yayınlarının kurumsal olarak herhangi bir kastı olmadığı gibi konuya Fransız Evliya Çelebi Seyahatnamesinin yeni yayın projesinden sorumlu arkadaşımızın dikkatsizliği ve özensizliğinin yanı sıra çıraklığını yapmadığı işin ustalığına girişmesinden neşet ettiğini düşünmekteyim. Fakat bu türden eksikleri, kusurları kendi adıma fazla da önemsemiyor ve ciddiye almıyorum. Burada gözden kaçırılmaması gereken ana sorun Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi çalışmalarını yazma ve YKY çeviri yazı nüshası yerine genç/yaşlı bilim insanlarının kolaycılığa kaçarak Yüksek Lisans –Doktor tezi, bilimsel tebliğ ve makalelerinde esas alıp kullanmalarıdır. Kanaatimizce bu tür sadeleştirilmiş Evliya Çelebi Seyahatnameleri halka dönük ve ticari getirisi olan çalışmalar diye sınıflandırmak yerinde olur. Halkın sevmesi için hazırlanmış eksikli/kusurlu ve aslını yansıtmayan eserlerden faydalanma konusunda ilim yolcuları mazur değildir. Yazma nüshaya ulaşamazsak da elde mevcut olan YKY baskısını kullanmamız ve çalışmalarımızda referans göstermemizin yerinde olacağı kanaatindeyim.

Bununla birlikte Seyahatnamenin YKY çeviri yazısı metninde yer alan Arapça, Farsça ve diğer dillerdeki ibareleri açıklayan, şiirlerin kaynaklarını ve vezinlerini esas alan şerhli bir baskıya olan ihtiyaç ortadadır. Seyahatname'nin şerhli, açıklamalı ilmi bir neşrinin bir an önce ehil kimselerce hazırlanmasının zamanının çoktan geldiğini hemen hareket etmenin yerinde olacağını belirtmek istiyorum. Bu heyettin de mutlaka Evliya Çalışmalarını dilsel kusurlardan büyük ölçüde arındıran Prof. Dr. Robert Dankoff ve onun tensip, tavsiye ve teklif edeceği sahanın otoritelerinden oluşturulması elzemdir. Bir yayın politikası olarak Seyahatnamenin önceki baskılarının aynı şekilde farklı cilt ve ebatlarda yayınına gerçekleştirmek kültürel bir faaliyet olmayıp olsa olsa ticaret kokan bir faaliyettir. Yukarıda tekliflerde geçtiği üzere Yapı Kredi yayınlarından beklenen, kendisinin tarihiyle, büyüklüğüyle, vizyonu ile orantılı ve marka oluşuna mütenasip bir yayın gerçekleştirmesinin doğru olduğunun tekrar altını çizmekte yarar vardır. Kültür hayatımıza binlerce eser kazandıran köklü bir yayınevi yukarıda adı geçen eserlerde ortaya çıkan bu neviden noksan ve eksikliklerin kolayca üstesinden gelecek ve daha iyisini ortaya koyacaktır. Bu tür basit, önemsiz kişisel ve dikkatsizlikten kaynaklanan yayın kazalarının Yapı Kredi Yayınlarının azmini kırması mümkün ol-

madığı gibi kültür hizmetlerinde yolundan döndürmeyeceğine aksine yayın hırsını artıracığı erbabının malumudur.

Örnekler

<p>EVLYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ, I. Kitap, hazırlayanlar: Yücel DAĞLI - Seyit Ali KAHRAMAN - Robert DANKOFF, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006</p>	<p>GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE EVLYÂ ÇELEBİ SEYAHATNÂMESİ: İstanbul, 1. Kitap 1. Cilt , hazırlayanlar: Seyit Ali KAHRAMAN Yücel DAĞLI Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2003</p>
<p>Ve hırka i şerifleri saruya mâyl deve yününden idi. S. 12</p>	<p>Mübarek sarıya yakın deve yününden idi. Burada hırka kelimesi unutulmuş. S. 3</p>
<p>Hülâsa i kelâm gulgule i Rûm ve tantana i Rûm ve velvele i Rûm ve debdebe i Rûm ve gulibetî'r-Rûm bir dâr [u] diyâr kim vech i arzda nazîri yok-dur. S.14.</p>	<p>Sözün özü gulgule i Rum ve tantana i Rum ve velvele i Rum ve debdebe i Rum ve Gulibetü'r-Rum bir diyardır ki yeryüzünde benzeri yoktur. S.7 Bu sadeleştirmeyi anlamak için en azından bir dipnot veya lügatçeye duyulan ihtiyaç ortadadır.</p>
<p>Venedik körfezi sâhilinde Dodoşka vilâyetinde mezkûr Karadeniz Venedik körfezine munsab olduğu yerler hâlâ nümâyândır. S.15</p>	<p>Venedik Körfezi kıyısında Doduşka vilâyetinde anılan Karadeniz'in Venedik körfezine karıştığı yerler hâlâ bellidir. S. 9.</p>
<p>Meğer ol duhter i bed-ahter, babası timsâline mahfî putperestelik eder. S.14</p>	<p>Meğer o yıldızı kötü olan kız, babasının resmine gizlice putperestelik eder. Meğer [sahip olduğu nimetlerin farkında olmayan] o talihsiz kız, babasının resmine gizlice tapınırdı. Parantezli çevirinin yerine dipnota kısa kısa izahlar veya arka bölüme açıklama yapmak gerekmektedir. s. 8.</p>

<p>Bahâr ı devlet i Cem çün hazânî yâft pîş ez-sayf</p> <p>Resîd ez-gayb târîheş zi-dünyâ reft Cem vâ hayf.</p> <p>s.47.</p>	<p>Bahâr ı devleti Cem Şah çün hazânî yâft pîş ez-sayf</p> <p>Resîd ez-gayb târîheş zi-dünya reft Cem vâ hayf.</p> <p>Beyitte Cem isminden sonra şâh ilavesi yapılmış. Yukarıda metinde geçen şiirlere dokunulmadığı ifade edilmişti. S.67</p>
<p>Netîce i merâm deryâ-misâl asker-i ummâlân ile Karadeniz'i kat' ederken feth olunması karîb olunca. S.16</p>	<p>Sözün kıyası, denizler gibi işçilerle Karadeniz'i keserken bitmesi yakın olunca.. S. 11</p> <p>İşçilerin asker kökenli oluşu sadeleştirmede yer almamış.</p>
<p>Gûyâ bu şehri i Selânîk'dir yâhûd Arabistân'da Sîfet şehri gibi tâ'ife i Yahûd ile mâl-â-mâldır. S.203</p>	<p>Sanki bu Selânîk şehridir, yahut Arabistan'da Safet şehridir, onlar gibi Yahudilerle doludur. S. 375</p> <p>Safet ve Sîfet şehir ismi olarak birbirinin yerine kullanımı doğru olmaz. Metinde hep Safet olarak evrilen başka yerler de mevcut.</p>
<p>În hisâr ı refî' ger sengeş</p> <p>Hasm-râ ber-teneş dehed sil'a</p> <p>Ve zemân ı şehî ki rû'yet-i û</p> <p>Ez kamer mihter est(erest) der tal'a [128b]</p> <p>Çûn meremmet şüd û be-vakt i şerîf</p> <p>şüd müverreh imâret i kal'a. S. 66</p>	<p>În hisar ı refî' ger senges</p> <p>Hasm-râ ber-teneş sad sel'a [128b]</p> <p>Zemân ı şehî ki rû'yet o</p> <p>Ez kamer i mihter esterest tal'</p> <p>Çûn meremmet şod o be-vakt i şerîf</p> <p>Şod müverrih imâret i kale.</p> <p>(II) S. 388</p>

<p>Nefer 100, bunlar çekilmiş teli hurda hurda kesdikleriçün kehleciler derler. Bu esnâfın kimi dolabcı ve kimi telci ve kimi haddeci ve kimi cilâcı ve kimi sayacı ve kimi sikkeci ve kimi sübûkeci ve kimi vezneci ve kimi arayıcı ve kimi yassılayıcı ve kimi sarrâf ve kimi dîdebân ve kimi perdâhtcı ve'l-hâsıl imâm ve mü'ezzinlerine varınca bevvâblarıyla yetmiş esnâf kavmdir. Ammâ birinden bir zelle sâdır olup bir kalb şey etse emîn elinde mutlak hatt ı şerîfi vardır. S.294.</p>	<p>Neferât 100, çekilmiş teli hurda hurda kestikleri için kehleciler derler, bu esnafın kimi dolakçı, kim telci, kimi haddeci, kimi cilâcı, kimi sayacı, kimi sikkeci, kimi sübukeci, kimi vezneci, kimi arıcı, kimi yassılayıcı, kimi sarraf, kimi gözcü, kimi perdahcı kısaca imam ve müezzinlerine kadar kapıcılarıyla yetmiş esnaf kavimdir, ama biri hata yapıp bir kalp şey etse emin elinde mutlak fermanı vardır.</p> <p>S. 546</p>
<p>Esnâf ı rrumatçıyân: Neferât 400, pîrleri Nusayr-ı Hindî'dir kim ferrâşların pîridir. Kuyumcular elkâbında bu tâ'ifeye rumatçılar derler. S. 311</p>	<p>Romatçılar esnafı: Neferât 400, pirleri Nusayr i Hindî'dir ki ferrâşların piridir. Kuyumcularca bu taifeye romantçılar derler. S.578</p> <p>Burada rumât kelimesi romât olarak verilmiştir. Kuyumcuların arasında bu işkoluna rumatçı denilir. Daha doğru ve anlaşılır bir sadeleştirme olurdu. Bu ve buna benzer pek çok yerde sadeleştirmelerde bir sıkıntı ve doğru aktarama zorluğu bulunmaktadır.</p>
<p>Andan sonra üstâdı kâmil yine Unkapanı'nda Ermenî Haçatur idi. S.313.</p>	<p>Ondan sonra kâmil usta yine Unkapanı'nda Ermeni Haçator idi. S.581.</p>

<p>Esnâf ı boracıyân: Dükkân 3, neferâtnefer 10, pîrleri ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) ( ) Bunlar kuyumculara bora yaparlar. kim lehem bâr ile bir işi birbirine yapıştırmak için kuyumcular lehem üzre borayı eküp bi-emrillâh âteşte iki gümüş birbirine muttasıl olup yekpâre olur. S. 313.</p>	<p>Bureciler esnafı: Dükkân 3, neferât 10, pîrleri ( ) ( ). Bunlar kuyumculara bure yaparlar ki lehimbâz ile bir işi birbirine yapıştırmak için kuyumcular lehim üzere bureyi ekip Allah'ın emriyle ateşte iki gümüş birbirine yapışıp tek parça olur. S. 581.</p> <p>Bora kelimesinin bure oluşu ve kullanımını esas alan bir çalışma kullanıldığında ortaya çıkacak neticeyi diğer örneklere de şamil etmek mümkündür.</p> <p>Buradaki lehem bâr Lehim dökücü anlamına gelen kelime lehimbâz gibi garip bir şekle bürünmüş. Burada benzer kullanımlar devam eden satırlarda sürüp gittiğinden tashihe muhtaçtır.</p>
<p>Unkapanı'nda işler bir muta'assıb Urûm'dur, Urum'dur, Kirbazi derler bir üstâd ı kâmil-dir. S.313</p>	<p>Unkapanı'nda işler bir mutaassıb (tutucu) Rum'dur, Kiryazi derler kâmil bir ustadır. S.581.</p>

Kaynakça

-----, An Evliya çelebi Glossary, Unusual, Dialectal and Foreign Words in the Seyahat-name, Harvard 1991.

-----, Evliya çelebi in Bitlis. The Relevant Sections of the Seyahatname, ed. with Translation, Commentary and Introduction. Leiden, New York u.a. 1990.

Eren, M., Evliya Çelebi Seyahatnamesi Birinci Cildinin Kaynakları Üzerinde Bir Araştırma. İstanbul 1960.

Erkiliç, Cafer, Evliya Çelebi, İstanbul, 1954.

Evliyâ çelebî, Seyâhatnâme. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Köşkü 306, Bd. 9.

-----, Seyâhatnâme. Süleymaniye Kütüphanesi, Beşir Ağa 448-452, Bd. 9.

Evliya Çelebi, EÇ. Seyâhatnâmesi Topkapı sarayı Bağdat 304 yazmasının Transkripsiyonu- Dizini. I-X, Haz. R. Dankoff, S. A. Kahraman, Yücel Dağlı İstanbul 1995-2008.

Ibn Battûta, Tuhfatu□n-nuzzar fî Garâ□ibi□l-amsâl vel-acâ□ibil-asfâr. Beyrut 1379/1960.

Ibn Cubayr, Rihletü ibn Cubayr. Beirut 1400/1980.

İnalçık, Halil, Açış Konuşması, Çağının Sıradışı Evliya Çelebi, haz. Nuran Tezcan, İstanbul, 2009, 13–17.

İslam Ansiklopedisi İslam alemi coğrafya, etnografya ve biyografya lugatı. I- XIII, İstanbul, 1940–86 (1. baskı), 1963–86 (2. baskı).

İz, Fahir, Evliya çelebi ve Seyahatnamesi, Boğaziçi Üniversite Dergisi VII (1979) 61–79.

Kebikeç Dergisi, İnsan bilimleri için Kaynak araştırma Dergisi, sy. 29, 2010.

Korkut, M. Buğday, Evliyâ çelebis Anatolienreise aus dem dritten Band des Seyâhatnâme. Leiden u.a. 1996.

Tezcan, Çağının Sıradışı Yazarı Evliya Çelebi, İstanbul, 2009.

-----, Evliya Çelebi'nin belgesel izi, "Papinta Kağız", Toplumsal Tarih, Mayıs 2007, 31-35.

Uzunçarşılı İ. Hakkı, Mekke Mükerrerme Emirleri. Ankara 1984.

Doç. Dr. Nurettin GEMİCİ

(İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi)

